

Ірина Журавльова,

директор ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна,
голова секції з організації та зберігання інформаційних ресурсів НМБК
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

**ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ
У КНИГОЗБІРНЯХ БІБЛІОТЕК ВНЗ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ**

У статті визначені основні проблеми наукових бібліотек вищих навчальних закладів України щодо збереження книжкових пам'яток, представлено діяльність секції з організації і збереження інформаційних ресурсів НМБК МОН молоді та спорту України. В бібліотеках вишів України зібрані унікальні колекції, бібліотеки ВНЗ постійно вирішують проблеми збереження і доступності фондів. Проаналізована діяльність бібліотек у цьому напрямку за останні п'ять років. Представлено проект електронної колекції книжкових пам'яток «Bibliothesauros»: рідкісні видання для навчального процесу і досліджень».

Ключові слова: вищий навчальний заклад, збереження документів, рідкісні та цінні видання, інкунабули, палеотипи, рукописи, репозитарій, «Bibliothesauros».

Розвиток науки та освіти в сучасному суспільстві, заснованому на знаннях, неможливий без діяльності університетів, більшість стратегічних завдань сучасного університету тісно пов'язане з діяльністю його наукової бібліотеки.

Наукові бібліотеки вищих навчальних закладів України – це інформаційна основа освітнього і науково-дослідного процесів, творча лабораторія, від ресурсів і послуг якої багато в чому залежить якість навчання та наукових досліджень. Загальний фонд бібліотек ВНЗ складає 122 094 555 примірників.

Сьогодні більшість бібліотек ВНЗ України працює не тільки зі студентами, аспірантами, професорсько-викладацьким складом, науковими працівниками своїх вишів, але надають свої фонди та інформаційні ресурси для користування усіми бажаючими, починаючи з учнів старших класів.

З 90-х років ХХ ст. у вишівських бібліотеках України розпочалась систематична робота зі створення електронних каталогів, а в мережі Інтернет з'явилися сайти бібліотек. Протягом двадцяти років бібліотеки пройшли складний шлях і накопичили достатній досвід в автоматизації як окремих бібліотечних структур, так і бібліотеки в цілому.

Ще у 2002 р. завідувач відділу рідкісних книг і рукописів Наукової бібліотеки Московського державного університету імені М. В. Ломоносова І. Л. Великодна відзначала, що «...в момент внедрения компьютерных технологий в наши библиотеки перед всеми нами стояла основная задача – создание электронного каталога на новые поступления. Эту задачу выполнили, наверное, все (для довідки: у Харківському зональному методичному об'єднанні на кінець 2010 р. до електронних каталогів внесено близько 3 648 725 записів. – І. Ж.). Теперь же перед вузовскими библиотеками стоят цели более сложные – описать и создать электронные каталоги на свои старые редкие фонды... Создание единой базы данных редкого фонда вузовских библиотек – вот цель и задача XXI века» [1, с. 11]. Через 9 років після цього виступу ми говоримо про те, що необхідно представляти читачам у мережі Інтернет повнотекстові варіанти книжок, у тому числі й рідкісні видання, так як, наприклад, це робить Наукова бібліотека імені М. О. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Завдяки отриманому гранту в бібліотеці проходить робота з оцифрування стародруків. На сайті бібліотеки в цифровому репозитарії Old Printed books www.rarelib.undp.org.ua/ukr [2] виставлені повнотекстові версії стародруків. Фахівці вже практично перестали сперечатися про те, що для довготривалого збереження інформації пріоритетним є процес мікрофільмування, а для надання її читачеві – оцифровка. Створення повнотекстових копій книг є трудомістким, але необхідним заходом не тільки для доступу читачів до раритетів, але й для збереження оригіналів, особливо тих видань, які вкрай потребують реставрації.

Фонд рідкісних і цінних видань наукових бібліотек ВНЗ України становить біля 1 млн примірників. Загалом пам'ятки світового і загальнонаціонального значення, колекції унікальних видань знаходяться у наукових бібліотеках класичних університетів. Серед них – рукописи, архівні документи, стародруки, інкунабули, палеотипи, східнослов'янські першодруки, книги гражданського шрифту XVIII – першої половини XIX ст., особисті та родинні бібліотеки, прижиттєві видання творів класиків науки, літератури, мистецтва, найстаріші, рідкісні та цінні періодичні видання, книги з автографами, цінні видання регіонального значення, періодичні видання XVIII–XIX ст.

Історія і фонди кожної бібліотеки унікальні. Фонди бібліотек класичних університетів формувалися протягом декількох століть. Три університетські бібліотеки України отримали за останні десять років статус бібліотеки національного надбання.

2002 рік. Фонд рукописів, стародруків, рідкісних видань та фонд «Буковинензія» Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича визнано науковим об'єктом, що становить національне надбання (Постанова Кабінету Міністрів України № 472-р від 19. 09. 2002 р.). Загальний фонд НБ Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича нараховує близько 2,6 млн примірників. У відділі рідкісних та цінних книг, який було засновано у вересні 1986 року, зберігається біля 70 тис. прим.: інкунабули, палеотипи, вітчизняні та іноземні стародруки, особисті архіви. Хронологія колекцій: XIII ст. – XX ст. [3].

2004 рік. Фонд стародруків, рідкісних видань і рукописів Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова стає об'єктом національного надбання (Постанова Кабінету Міністрів України № 124 від 22 вересня 2004 р.). У фонді стародруків, рідкісних видань і рукописів Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова знаходиться понад 100 тис. одиниць збереження, в тому числі: стародруки (видання XV–XVIII ст.); рідкісні та цінні видання XIX–XX ст.; періодичні видання XVII–XX ст.; приватні колекції, які належали видатним вченим, державним діячам, професорам університетів; рукописні та архівні матеріали [4].

2008 рік. Рішенням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2008 р. (№ 1345-р), за поданням Міністра освіти і науки І. О. Вакарчука, фонд рукописних, стародрукованих та рідкісних книг Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка включено до державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання. Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг імені Ф. П. Максименка Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка було засновано у 1905 р., сьогодні він налічує понад 120 тис. одиниць зберігання: рукописи, документи на пергаменті та інкунабули, палеотипи, окремі колекції [5].

І як підкреслюють керівники бібліотек, що вже отримали такий важливий статус: «Науковий об'єкт, що становить національне надбання – це унікальний об'єкт, що не піддається відтворенню, втрата або руйнування якого матиме негативні наслідки для розвитку науки та всього суспільства. Рішення комплексу проблем, пов'язаних зі збереженням та вивченням цього об'єкту – важливого складника культурного й інформаційного потенціалу народу, – забезпечить доступність документального спадку минулого для теперішнього і майбутнього поколінь. Водночас, належне його функціонування дасть можливість

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34 науковцям України і світу ознайомитись із широким колом цінних для історії світової цивілізації джерел» [4].

Ось уже декілька років Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна подає документи на присвоєння фонду рідкісних і цінних видань статусу національного надбання України. У 2007 р. був підготовлений пакет документів і відправлений у МОН України. За підписом губернатора Харківської області листи підтримки були відправлені і в Кабінет Міністрів, і в Секретаріат Президента.

У травні 2010 р. згідно з планом МОН України на 2010 рік (Лист МОН України № 1/9-58 від 04.02.2010 «Про організацію і проведення конференцій та семінарів з проблем вищої освіти і науки у 2010 році») на базі Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна спільно з Науковою бібліотекою Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка було проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Бібліотеки вищих навчальних закладів України на шляху до світового інформаційного простору». У роботі науково-практичної конференції взяли участь 255 представників керівного складу і фахівців бібліотек вищих навчальних закладів, книготорговельних фірм, видавництва, фірм-розробників інформаційних технологій з України, Росії, Польщі, США, викладачі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Учасники конференції підтримали звернення Центральної наукової бібліотеки ХНУ імені В. Н. Каразіна щодо клопотання перед Міністерством освіти і науки України про присвоєння Фонду рукописів, рідкісних та цінних видань XII – початку XX ст. ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна статусу наукового об'єкта, що становить національне надбання України.

У бібліотеці Каразінського університету зберігається колекція видань XII–XX ст. – 61 777 прим., колекція книг з мистецтва – 65 918 прим., видання XIX ст. – біля 400 тис., крім того зберігається велика колекція періодичних видань XIX ст. [6]. Фонд складається з рукописних документів, починаючи з XII ст. (956 одиниць зберігання). Серед рукописів – «Універсал» українського гетьмана І. Мазепи (1704 р.), «Літопис» Грабянки (поч. XIX ст., матеріали з історії України XVII–XVIII ст.); листи І. Франка до письменниці Н. Кобринської (1884–1886 рр.), колекції грецьких, польських рукописів та ін. Створено колекцію стародруків (друга пол. XV–XVIII ст.), рідкісних та цінних видань XIX–XXI ст. Сформовані колекції інкунабул (19 прим.), палеотипів (біля 300 прим.), видань західноєвропейських друкарів (Альдів, Етьєнів, Фробенів, Плантена, Ельзевірів), колекція польських книжок та ін.

Фонд іноземних видань налічує понад 700 тис. примірників основними європейськими мовами, у т. ч. друге видання М. Коперника «Про обертання небесних сфер» (Базель, 1566). Серед східнослов'янських книжкових пам'яток – зібрання книг кириличного (у т. ч. 7 прим. українських першодруків) та гражданського друку, прижиттєві видання класиків науки і літератури, особисті бібліотеки професорів Харківського університету: О. О. Потебні, М. Ф. Сумцова, Д. М. Синцова, М. Й. Криштафовича та ін. У бібліотеці зберігаються видання друкарні Харківського університету, яка була заснована у 1804 році при університеті. Серед них і перші в Україні журнали та газети, що вийшли з друкарні університету: «Харьковские известия» (1817–1823), «Харьковский Демокрит» (1816), «Украинский вестник» (1816–1820), «Украинский журнал» (1823–1825).

Зберігання унікальних колекцій ставить перед бібліотеками і великі проблеми. Усі бібліотеки ВНЗ України проводять роботу зі збереження фондів. Проводяться переобліки документів, які завершуються актами перевірок. Продовжуються дослідження особистих колекцій та окремих рідкісних видань, видаються бібліографічні покажчики, каталоги. Активізувалася робота з виявлення рідкісних видань і створення відділів, які працюють з ними. Наприклад, у Харківському методоб'єднанні, в яке входять 36 бібліотек, у 19 з них зберігаються рідкісні та цінні видання. Крім бібліотеки Каразінського університету, найбільші зібрання мають: НТБ НТУ «ХПІ» – 9357 прим.; НБ НЮА України імені Ярослава Мудрого – 27 696 прим.; Фундаментальна бібліотека ХАУ імені В. В. Докучаєва – 13 700 прим.; НБ ПДПУ імені В. Г. Короленка – 9779 прим.; бібліотека Глухівського державного педагогічного університету – 7023 прим.

Наведемо цитату з виступу професора, доктора наук І. О. Шевченко на Всеукраїнській бібліотечній конференції зі збереження фондів, що проходила в ХДНБ імені В. Г. Короленка у 2007 р. «Програму збереження бібліотечних і архівних фондів на 2000–2005 рр.» було закрито у визначений термін, хоча, у зв'язку з обмеженим фінансуванням, вона не була виконана повністю. Програма була недостатньо тривалою, а тому й не скеровувалася на врахування усіх складників великого і надто складного комплексу заходів, спрямованих на забезпечення збереження бібліотечних фондів України. Цілком очевидно, що першочерговим завданням є розробка і затвердження нової Національної програми збереження бібліотечних фондів. У сучасних умовах нестабільного і обмеженого фінансування це є досить складним завданням. Проте його слід вирішувати цілеспрямовано, за єдиним структурованим планом, використовуючи фінанси держави, регіонів, благодійників

фондів, меценатів і спонсорів у досягненні мети» [7, с. 10–11].

Це справді складна, трудомістка робота, що вимагає додаткового фінансування, кваліфікованих кадрів і часу. Завдяки Програмі 2000–2005 рр. почалася робота з вивчення фондів в окремих бібліотеках, а потім і в регіонах. Проведено дослідження з проблем вивчення рідкісних і цінних видань у бібліотеках (це було також відзначено у виступі І. О. Шевченко). Щодо Харківського методичного об'єднання вузівських бібліотек, то за останні кілька років бібліотеки активізували роботу з виявлення рідкісних книг і створення відповідних структур.

У НТБ Національного авіаційного університету (ХАІ) організовано відділ рідкісних видань, проводиться робота у НБ ХНУРЕ. У НБ Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого організовано сектор страхового копіювання, проводяться мікологічне і ентомологічне дослідження книжкових пам'яток, зібрано колекцію періодичних видань з права. В НТБ Полтавського національно-технічного університету імені Ю. Кондратюка створено БД «Рідкісні та цінні видання». В НТБ ХНТУ «ХПІ» функціонує електронний каталог рідкісних і цінних видань, куди вносять дані про провенієнції, що знаходяться на рідкісних книгах (екслібриси, автографи, печатки, маргіналії), а також відомості про стан їх збереження.

Зауважимо, що у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка у 2010 р. організовано відділ реставрації документів, придбано спеціальне обладнання, підготовлено працівника реставратора.

Співробітниками кафедри мікології біологічного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна були взяті проби повітря на кожному ярусі у книгосховища ЦНБ на наявність шкідливих домішок (пил, спори грибків) [8]. У науково-дослідницькій аналітичній лабораторії кафедри хімічної метрології ХНУ імені В. Н. Каразіна зробили аналіз рН паперу, необхідного для реставрації книжкового фонду. За результатами дослідження було розроблено комплекс заходів щодо забезпечення відповідних умов зберігання фондів. Так, наприклад, рекомендовано для обробки книг препарати Гембар і Полідез. ФЦКБФ, в свою чергу, рекомендує бібліотекам препарат Metatin GT, який знищує спори і міцелії [9].

Працівники відділів збереження фондів ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна за результатами атестації робочих місць і згідно Колективного договору отримують надбавки до заробітної плати (8 %) та безкоштовне молоко.

Кожна з бібліотек, що працює з рідкісними виданнями, з метою збереження оригіналів намагається тим або іншим шляхом вирішувати проблеми їх копіювання. Наприкінці 2008 р. ХНУ імені В. Н. Каразіна

придбав для бібліотеки компактний книжковий сканер ATIZ Book Snap з програмним забезпеченням Book Drive Capture і Book Drive Editor, зі спеціальною V-образною базовою підставкою під книги (так звану «книжкову колиску»). Розкриття книги – до 120°. Сканер працює за допомогою цифрової фототехніки (дві цифрові камери Canon Powershot G9), виконує повнокольорове сканування книг, охоплює 2 сторінки книги одночасно. Швидкість оцифровки – до 500 сторінок на годину. Заслухавши на засіданні Ради з наукової та методичної роботи бібліотеки доповідь про те, які видання треба оцифровувати в першу чергу, Рада прийняла рішення переводити в електронну форму рідкісні видання, що знаходяться у вкрай поганому стані і в єдиному примірнику та видання, які потрібні дослідникам та використовуються у навчальному процесі факультетів. Так, наприклад, протягом 2009–2010 рр. до рукопису «Травник» 1534 р. з бібліотеки Івана Грозного зверталися дослідники з Росії (м. Москва, РДБ), Швеції (м. Упсала, Упсальський університет), до турецьких рукописів XVI ст. – дослідники з університету Стамбула (Туреччина). Інтерес до історії Харківського університету є постійним не тільки у викладачів і студентів Харкова, але й у науковців з різних міст і країн. Тому формування електронної колекції видань з історії університету також є пріоритетною. Спочатку оцифровуються перші видання Харківського університету – списки студентів, статути, доповіді, звіти.

Окрема розмова – про газети минулих століть. Співробітники ЦНБ, вивчивши і проаналізувавши стан газет, звернулися до науковців хімічного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна з проханням провести аналіз зразків паперу на визначення відсотка кислотності для можливості застосування фазової консервації. Отримавши ці дані, бібліотека пішла на непопулярні заходи для читачів – законсервувала газети «Южный край» і «Харьковские губернские ведомости», помістивши їх в контейнери з паперу, для того щоб запобігти подальшому розпаду і псуванню газетного паперу. Але ці заходи викликають незадоволення і незрозуміння з боку журналістів і дослідників-істориків.

Рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України від 22 листопада 2007 року Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна очолює секцію Науково-методичної бібліотечної комісії МОН України з організації та збереження інформаційних ресурсів у бібліотеках ВНЗ [10].

Мету і завдання члени секції бачать у наступному:

© Вивчити сучасний стан збереження документів на традиційних і нових носіях у бібліотеках ВНЗ України;

© Брати участь у розробленні майбутньої Державної Програми зі збереження фондів бібліотек ВНЗ, щодо участі в ній бібліотек ВНЗ;

© Лобювати інтереси бібліотек ВНЗ щодо участі їх у Державній програмі «Бібліотек XXI»;

© Організувати семінари, майстер-класи для бібліотекарів ВНЗ за участю провідних спеціалістів України, Росії та спеціалістів інших країн, які працюють у напрямку збереження фондів та видань на різних інформаційних носіях;

© Сприяти діяльності бібліотек щодо організації науково-дослідницької роботи в галузі збереження інформаційних ресурсів;

© Сприяти співпраці між бібліотеками та організаціями у вивченні питань збереження інформаційних ресурсів.

Що конкретно сьогодні можна зробити для збереження книжкового багатства, яке стоїть на книжкових полицях у вузівських бібліотеках України? На нарадах директорів бібліотек ВНЗ, які проводяться НМБК МОН України, постійно порушуються питання стосовно збереження книжкових фондів та будівель бібліотек. У листі НМБК МОН України від 23.03.07 Департаментом вищої освіти МОН України рекомендовано розглянути питання щодо оснащення бібліотек системами контролю і захисту бібліотечних фондів від несанкціонованого виносу, у листі від 21.08.08 НМБК прийняла рішення просити МОН України розглянути питання про можливість створення на базі провідних вищих навчальних закладів реставраційних центрів і рекомендувати ректорам посилити увагу до проблеми забезпечення, збереження та фізичного стану бібліотечних фондів, особливо рідкісних і цінних видань, у тому числі і біозахисту фондів.

24–25 березня 2009 року у ЦНБ спільно з факультетом післядипломної освіти ХНУ імені В. Н. Каразіна та за участю професора, доктора технічних наук, директора Федерального центру консервації бібліотечних фондів Російської національної бібліотеки (Санкт-Петербург), керівника секції по збереженню бібліотечних фондів РБА С. О. Добрусіної, доктора історичних наук, професора, завідувача відділу стародруків і рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Г. І. Ковальчук, доктора філологічних наук, професора, завідувача науково-дослідницьким відділом книгознавства Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка І. Я. Лосієвського було проведено Міжнародний науково-практичний семінар для 46 бібліотекарів України, які працюють з фондами та новими інформаційними ресурсами. Головною темою занять були питання консервації документів, контролю за підтримкою температуро-вологісного і світлового режимів зберігання,

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
реставрації і стабілізації документів, обліку і безпеки книжкових пам'яток, вивчення Державного реєстру національного культурного надбання книжкових пам'яток, формування повнотекстових електронних колекцій книжкових пам'яток, захисту документів на мікроформах і оптичних дисках. Усі 46 учасників отримали сертифікати про підвищення кваліфікації з теми «Проблеми збереження рідкісних видань».

Розмова на семінарі в Харкові стосувалася і таких складних питань, як безпека фондів, реагування на надзвичайні ситуації, розкрадання бібліотечних фондів і способи запобігання цьому ганебному явищу. В останні роки виникла ще одна дуже серйозна проблема: спадкоємці деяких видатних діячів вимагають повернути їм ті цінні видання, які свого часу були подаровані бібліотекам.

Професіонали бібліотечної справи робили акцент на тому, що, на жаль, невирішеним залишається і кадрове питання: Україні бракує навчальних закладів з підготовки фахівців відповідного профілю – книгознавців-хранителів колекцій пам'яток писемності та друку у державних бібліотеках, що відсутня єдина система підвищення кваліфікації кадрів, які працюють з рідкісними виданнями, вже не кажучи про реставраторів.

У 2009 р. ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна стала учасницею проекту «Електронні бібліотеки України: Центри знань для університетів України» і представила в Інтернеті університетський репозитарій (електронна адреса: <http://dspace.univer.kharkov.ua/?locale=uk>). В електронному архіві розміщуються статті вчених, співробітників та студентів університету, автореферати, праці вчених, які працювали в попередні роки (зі збереженням авторського права), розміщуються і тексти рідкісних видань, що зберігаються в бібліотеці [11].

Секція з організації та зберігання інформаційних ресурсів НМБК МОН молоді та спорту України згідно з рекомендаціями Міжнародної науково-практичної конференції «Бібліотека як науково-інформаційний, освітній і культурний центр вищого навчального закладу», яка відбулася в травні 2011 р. у м. Києві, та рекомендаціями Науково-методичної бібліотечної комісії [12] вирішила пропонувати науковим бібліотекам університетів, які зберігають у книгосховищах рідкісні та цінні (до 1945 року) видання, до кінця 2011 року взяти участь у створенні репозитарію відкритого доступу «**Bibliothesauros**: рідкісні видання для навчального процесу і наукових досліджень».

Секція пропонує розпочати цю роботу бібліотекам класичних університетів Києва, Львова, Одеси, Донецька, Харкова, які одночасно є методичними зональними центрами бібліотек вищих навчальних закладів

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
III та IV рівнів акредитації. Але до проекту можуть приєднуватись і бібліотеки інших університетів України, де зберігаються рідкісні видання. Вважається, що бібліотеки вже мають можливість представити у відкритому доступі біля 200 повнотекстових варіантів стародруків і цінних видань.

Унікальні фонди користуються, перш за все, попитом при підготовці фахівців у галузі філології, історії, філософії. Можливість використання читачами електронних версій цих видань буде не тільки сприяти навчальному процесу і науковим дослідженням, але й надасть можливість бібліотекам зберегти оригінали рідкісних видань. Репозитарій відкриє викладачам, студентам і аспірантам доступ до електронних версій цінних видань не тільки своєї бібліотеки, але й інших, що, практично, неможливо зробити в інший спосіб.

Секція пропонує створити такий репозитарій на базі сервера Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, який має достатньо ресурсів для утримання такої бази даних. Налагодження програмної оболонки, розроблення структури репозитарію і супроводження беруть на себе спеціалісти ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна. Пропонується створити репозитарій «**Bibliothesauros**: рідкісні видання для навчального процесу і досліджень» за допомогою програмного забезпечення DSpace 1.7.

Структура буде складатися із розділів у кореновому каталозі, які визначені за століттями, а далі у кожному розділі можуть бути підрозділи та колекції за іншими ознаками. Ця структура приховує належність рідкісних видань до фондів університетів, що, напевно, краще для безпеки раритетів. Адміністратор репозитарію реєструє депозиторів, які будуть призначені від бібліотек університетів-учасників проекту, надає їм певні повноваження. Кожен університет-учасник буде відповідати за наповнення своїх колекцій. Поповнення репозитарію документами будуть виконувати відповідні депозитори шляхом самоархівування. Адміністратор репозитарію відповідає за супроводження бази даних, зберігання її цілісності.

Перед усіма бібліотеками гостро стоїть проблема забезпечення фізичного збереження унікальних видань і, водночас, зростає проблема забезпечення доступу до інформації, що міститься в них. Цю проблему треба вирішувати, поки ще є, що зберігати. І саме у вузівських бібліотеках найбільш актуальне питання не тільки опису, збереження, але й використання рідкісних фондів як з навчальною метою, так і з науковою.

Сподіваємось, що університетський відкритий архів книжкових пам'яток «**Bibliothesauros**» – електронна скарбниця книжкових пам'яток – допоможе зберегти оригінали, введе їх до наукового обігу, цифрові копії

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
книжкових пам'яток зберуться в єдину електронну колекцію, що надасть змогу дослідникам вивчати культурне та історичне надбання, яке зберігається у наукових бібліотеках вищих навчальних закладів України.

Список використаних джерел

1. *Великодная И. Л.* Редкие фонды: проблемы сохранности, изучения и использования / И. Л. Великодная // Редкие фонды в научных библиотеках высших учебных заведений: Проблемы сохранности, изучения и использования в XXI веке: докл. междунар. конф., 22–25 окт. 2002 г., Москва.– М., 2002. – С. 4–12.
2. Old Printed Books [http \[Електронний ресурс\]](http://www.rarelib.undp.org.ua/ukr/). – Режим доступу : <http://www.rarelib.undp.org.ua/ukr/>. – Заголовок з екрану.
3. Національне надбання – фонд цінних та рідкісних книг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.chnu.edu.ua/?page=ua/05proekt/04frk>. – Заголовок з екрану.
4. Фонд стародруків, рідкісних видань і рукописів Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.onu.edu.ua/ua/natsnadban/>. – Заголовок з екрану.
5. Національне надбання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.lnu.edu.ua/bibl/> – Заголовок з екрану.
6. Звіт 2010 рік / Харк. метод. об'єднання б-к вищих навч. закл. ; ЦНБ [ХНУ імені В. Н. Каразіна]. – [Х., 2011.] – 85 с.
7. *Шевченко І. О.* Нормативно-правове забезпечення збереження інформаційно-бібліотечних ресурсів України / І. О. Шевченко // Збереження інформаційно-бібліотечних ресурсів України: нова політика і нові технології: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 20–22 листоп. 2006 р., м. Харків. – Х., 2007. – С. 4–12.
8. *Прудникова Т. И.* Грибы – деструкторы книгохранилищ Центральной научной библиотеки Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина : отчет / Т. И. Прудникова, Е. Г. Сазонова. – Х., 2009. – 10 с. – Рукопись.
9. *Добрусина С. А.* Обеспечение сохранности документов в век цифровых технологий / С. А. Добрусина // Бібліотечний вісник. – 2008. – № 3. – С. 11–15.
10. Лист НМБК МОН УКРАЇНИ № 06-77 від 10.06.2008 р. Склад Секцій Науково-методичної бібліотечної комісії МОН – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/legal.php3. – Заголовок з екрану.
11. Електронний архів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/?locale=uk>. – Заголовок з екрану.
12. Рекомендації НМБК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>. – Заголовок з екрану.

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
УДК 027.7:002(045)

Олена Шкурко,

заступник директора з наукової роботи НТБ
Національного авіаційного університету,
здобувач КНУКіМ

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглядаються інформаційні ресурси науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету в умовах суспільства знань. Аналізуються особливості управління інформаційними ресурсами бібліотеки при впровадженні та удосконаленні системи менеджменту якості.

Ключові слова: управління знаннями, система менеджменту якості, електронна бібліотека, електронний каталог.

Сучасне інформаційне суспільство характеризується глибокими цивілізаційними змінами, пов'язаними зі зростанням ролі знань та інформації, інформаційно-комунікативних технологій, інформаційних продуктів та послуг. В цих умовах зростає роль бібліотеки як наукового, освітнього, інформаційно-комунікаційного центру накопичення і розповсюдження нових знань, що зумовлює потребу удосконалення її управління як складної соціальної системи, зокрема пошуку і практичної реалізації нових підходів до управління інформаційними ресурсами.

На думку американського соціолога М. Кастельса, існує функція проникнення інформації в соціальну структуру, яка істотно проявляється в сучасну епоху, коли суспільство надає громадянам освіту та доступ до знань [1]. Канадський вчений Д. Тапскотт вважає, що серед ознак електронного, тобто інформаційного суспільства, головною орієнтацією є орієнтація на знання, а нове суспільство – це суспільство знань [2].

Отже, досить актуальною стає потреба управління інформаційними ресурсами, яка в сучасних умовах трансформується в потребу управління знаннями, що ставить перед бібліотеками нові пріоритети. Наголосимо, управління знаннями (Knowledge Management) сприймається як нова управлінська технологія, хоча перші праці в цій галузі були надруковані ще 40 років тому. Вже тоді П. Друкер застосував поняття knowledge worker та підкреслив, що знання є засобами виробництва, які належать працівникові, коли він звільняється і забирає з собою ці знання. Для їх